

I. 4. Hadd szóljak most Nagyapámról

Hadd szóljak Nagyapámról. Annál is inkább, mivel gyermekkorom következő szakasza őreá emlékeztet. Szikár, egyenes ember volt a Nagyapám. Ősz szakálla volt és rendszerint vadkacsatollas vadászkalap fődte a fejét. Országgyűlési képviselője volt a Kékesi járásnak és így idejét nagyrészt Budapesten töltötte. Ő alapította meg a Szamosvölgyi Vasutat és ugyanakkor a Ludas és Beszterce között zakatoló vasútvonalat, mely mezőzáhi birtokát kötötte össze az ország többi részével.

Hetedik évemet tapostam, 1914 kora őszén. Nagyanyám bekocsizott velem Kolozsvárra, hogy búcsúzzunk Apámtól, aki hadba indult a kilences huszárokkal. Dédapám kolozsvári házában szálltunk meg. A tágas nappali szoba nyitott ablakában ott állt Dédapám, fekete öltözetben, szálfegyenesen. Az utcáról behallatszott a harcias katonadal „Megállj, megállj kutya Szerbia. . .” s a menetelő katona oszlopok léptei döngése az aszfalton.

Odaszaladtam Dédnagyapámhoz, s kinéztem az ablakon. Katonaoszlopok meneteltek döngő léptekkel. „Ostoba bolondok . . .” hallottam Dédapám fojtott hangját. „Halni mennek az osztrák császár zsoldjában, bolondok. . .” Fölnéztem reá s megláttam a könnyeket, ahogy lefele gyöngyöztek sápadt, öreg arcán.

Döbbenve szaladtam Nagyanyámhoz, aki egy másik ablakból nézte a menetelőket. Az ő szeme is könnyes volt, alighanem Apám miatt. Egyik fiát már elvesztette valahol messze Afrikában, a búrok földjén, s most féltette a másikat, az utolsókat. „Miért sír Dédapa?” kérdeztem sűgva. Kezét a karomra tette s megszorította gyöngéden. „Majd megmondom később. . .”

Este aztán megmondta. Idősebb fiát, aki szemefénye volt, Apám egyetlen fiútestvérét, a búr háború vitte el. A párizsi egyetemen tanult, a Sorbonne-on, és amikor az angolok rátámadtak az Afrikában megtelepedett holland gazdákra, a búrokra, elszánt szabadságharcuk a hatalmas Angliával szemben megérintette a francia ifjúság szívét. Albert is vállalta a harcot a búrok védelmében. Néhány hétre rá (Nagyapám tudott róla, de titokban tartotta Nagyanyámtól) egy angol százados jelentkezett Budapesten, az Országházban, az angol kormány részvétét jelentette be Nagyapámnak, és sűrű bocsánatkérés közepette tudomására hozta, hogy fiát, Gróf Wass Albertet az ő katonái lötték le, amikor át akart szökni a búrokhoz. Felszólítására, hogy adja meg magát, pisztollyal felelt, mire az angol katonák tüzet nyitottak reá és lelőtték lováról. A zsebében talált tárgyakat, sajnálkozások közepette átadta az angol százados Nagyapámnak. Hogy Nagymama mikor tudta meg, arról soha nem beszélt Nagyapám. De megmutatta a kolozsvári Farkas utcában lévő háromszáz éves református templom falán díszelgő fehér márványtáblát Albert nevével s fölötte a Wass címerrel, amit a püspök tétetett oda, hogy hősi áldozatának emléke maradjon. „Igazi Wass volt - mondta Nagyapám -, úgy élt, mint egy Wass és úgy halt meg, mint egy Wass. Büszke lehetsz, hogy a nevéet viseled.”

Büszke is voltam, büszke is vagyok. A szabadságért harcoltam én is, s bár a szabadság elveszett, míg én életben maradtam: a küzdelmet nem adtam föl s amíg csak élek, nem adom föl.

„Bolondok - hallom még ma is Dédapám elfojtott hangját - halni mennek azért, aki eltaposta a magyar szabadságunkat, vérpadra küldte legjobbainkat s még a nyelvünket is el akarta rabolni...Nem lesz jó vége ennek...!”

Életem során sokszor gondoltam vissza Dédapám szavaira. Mennyire igaza volt! Bizony, nem lett jó vége. Még ma is látom, ahogy ott állt a nyitott ablakban, csattogott odalént a kihívó katonaének, s Dédapám arcán peregtek alá a könnyek. Vajon hányan tértek haza azok közül, akik annak idején odalént csatába indultak, császár csatájába? Mikor sor került volna arra, hogy fiakat neveljenek a jövődő számára, nem voltak sehol.

Nagyapám ritkán beszélt Dédapámról. Egyéves volt, amikor elvitte a vesztett szabadságharc, s tizenhét éves egyetemi hallgató Svájcban, amikor visszatért. Kevés beszédű, hallgatag ember volt, mondta Nagyapám, megviselte lelkét a fogság. Sohase bocsátott meg a császárnak és a kiegyezést megalkuvásnak nevezte, pecsovic sok munkájának. Hogy kik voltak a pecsovic sok, azt soha se tudtam meg.

De hadd beszéljek most újra Nagyapámról. Valójában csak akkor ismertem meg jobban, amikor Apám katonának ment Hazánk védelmében 1914-ben. Bár országgyűlési képviselő volt, majd Szolnok-Doboka vármegye főispánja, valami ötezer hold szállományi birtok tulajdonosa a Mezőségen, mely föld nyolcszáz esztendőn keresztül más urat nem ismert, Nagyapám egyszerű ember volt mégis. Egyszerű és bölcs. Bölcsességét nem a svájci egyetem könyveiből vette, ahova közigazdaságot tanulni küldte volt atyja, hanem Isten közelségéből. Mint a Szamosvölgyi Vasút alapítója és tulajdonosa, szalonkocsin utazott Budapestre ország dolgaiban, mégis boldogabb volt otthon, kopott, gácsértollas vadászkalappal a fején, erdőt-mezőt járva, vagy tó partján madarat figyelve. Legjobb barátja Herman Ottó volt, a nagy madártudós, aki heteket töltött mind mezőzáhi mind vasas-szentgothárdi otthonában, a mezőségi tavak madárvilágát tanulmányozva. Vezércikkeit a Budapesti Hírlap közölte és díszmagyaros képe ott csüngött

a dési megyeház üléstermében, még akkor is, mikor már a románok gyűléseztek ott, és a főispánt prefektusnak nevezték, és az ősi birtokból már csak ötszáz hold maradt. Mikor az első prefektus levétette a falról a nagy aranyrámás képet, s a magyaroknak már nem volt szavuk, az oláh nép visszakövetelte.

Mondom, Nagypám egyszerű ember volt, egyszerű és bölcs. Tisztelte a népet, magyart, oláhot egyformán, és szerette a természetet, mindent, amit Isten teremtett és ember még nem rontott el. Vagyonos ember volt, de mezőzáhi szekrényében csak egyetlen fekete, ünnepre való öltözetet találtunk halála napján, amiben eltemethettük. Szakállt viselt, mióta eszemet tudom, és szakállának, akárcsak ruházatának, szivarszaga volt. Abban az időben még kezét csókoltunk nagypapáinknak és emlékszem jól: erős, szikár kezén pergamenszerű volt a bőr. Kemény, szijjas ember volt. A nyolcvanat is meghaladta már, amikor még mindég azzal mulattatta unokáit, hogy kinyújtotta karját maga elé, és abba csimpaszkodva kellett felhúzzuk magunkat, míg állunk a karjába nem ütközött. Mintha csak tornaterem nyújtóján gyakorlatoztunk volna.

Mindazt, ami emberré nevelt, tőle tanultam. A két legfontosabb tudományt még az első nagy háború idején. Hatéves lehettem, talán hét. Apám hadba vonult a huszárokkal, s mi gyerekek, Nagypámmal maradtunk. Ő főispánkodott még ekkor. Négylovas kocsin járt be Désre. Nyár derekán, egy reggel, ezzel búcsúzott: „Ma este, naplemente táján, várj reám a tó végiben. Megnézzük, húznak-e a récék?”

A vadkacsázás, vagy récézés, ahogy Nagypám nevezte, egyik legkedvesebb emlékeim közé tartozik. Ilyenkor ott húzódtam meg Nagypám megett a füzes szélén, napnyugtakor, s vártunk az áthúzó vadkacsákra. Vízirigók, nádi fülemülék füttyültek, csattogtak a füzes bozótjában meg szerte a nádasban, csérek visítogtak, gémekek szálltak tova a fejünk felett. A langyos szellőnek jó meleg mocsárszaga volt, menyét surrant a nyúló árnyékban, láthatatlan élet matatott körülöttünk a sűrűben. Aztán jönni kezdtek a kacsák a tó felől. A learatott tarló felé igyekeztek. Előbb mindég csak egy. Ez volt a kémjük, oktató Nagypám. Erre nem volt szabad löni. Aztán jönni kezdtek a többiek, csoportostól. Kétszer dörrt Nagypám puskája, két vadkacsa puffant a gyepen. Lord, a fekete-fehér angol vizsla szaladt és hozta őket. Nagypám átvette tőle, halk hangon meg is köszönte, majd a vadásztarisznyájáról alácsüngő szíjak hurkába akasztotta a zsákmányt. Aztán csak álltunk ott s figyeltük a húzást. Csapat csapat után húzott át felettünk suhogó szárnyakkal, de a puska nem dörrt többé. Kettőnél többet soha nem lőtt Nagypám. „Mértékletesség a jólét titka” mondogatta ilyenkor. Mi csak álltunk a füzes szélén a sötétedő csöndben s Nagypám halk szóval magyarázta az esti égen áthúzó madarakat: „ez a tőkés kacsa, amaz pergőréce. Ezek a füttyülők . . . az ott sárszalonka, szürke gém, vakvarjú.” Ittam minden szavát s az este szép volt körülöttünk, békésen, gyönyörűen szép.

Az történt azonban, hogy azon a napon a Kezán-fiúk, gazdatisztünk fiai, feljöttek

játszani és magukkal hoztak még három másik gyereket is, pecézni. Ez a játék abból áll, hogy egy mindkét végén kihelyezett kurta kis fadarabot kellett „elütni” a bottal egy bizonyos távolságra. Mindenki háromszor üthet, s aki a legmesszebre jut el a maga pecéjével, az nyer. Belemelegedtünk a játékba s én bizony meg is feledkeztem Nagypámról meg a récehúzásról. Naplementekor jutott csak eszembe, de akkor már késő volt. Leszállt a kocsiról, a kocsis meg felhajtott az istállóhoz. Nagypám átadta a két récét meg a puskát János inasnak, aztán oda jött hozzám a ház végibe.

– Mi a bajod? – kérdezte komoran.

Meglepődve néztem reá.

– Nincs semmi baj – vontam meg a vállamat.

Megrázta a fejét.

– Megszegted a szavadat – mondta – valami nagy baj történhetett. Beteg lettél?

Csak néztem reá és vonogattam a vállamat.

– Játszottunk – vallottam be.

– Ülj le – mutatott Nagypám a padra s aztán odaült mellém.

– Vártam reád – mondta. Én csak hallgattam.

– Mi a mentséged?

Hallgattam.

– Jól figyelj ide – mondta halkán –, mert amit most mondok neked, nem mondom el kétszer..

Sóhajtott, aztán folytatta, halk, rekedtes hangon.

– Ellophatod valakinek az aranyóráját és visszaadhatod megint. Ellophatod a pénzét és megtérítheted a kárt. Csak egy valami van, amit nem téríthetsz meg soha. Ez az idő. Ha valakinek ellopod az idejét. Ha megvárakoztatsz valakit. Ez olyan, mintha ellopnál ennyi meg ennyi időt valakinek az életéből. Nem térítheted meg soha. Az idő az ember legnagyobb és legfontosabb kincse. Ellophatod

valakinek a lovát és visszaadhatod megint. Mindenét ellophatod és megtérítheted. Csak az ellopott időt nem lehet megtéríteni soha. A várakozásban eltöltött időt semmi földi hatalom nem hozhatja vissza. Nincs, elveszett, vége. Örökre elveszett. És te voltál az, aki ezt a jóvátehetetlen veszteséget okoztad. Érted?

Megértettem. Úgy megértettem, hogy Nagypám szava velem van azóta is, mind a mai napig. Attól a naptól kezdve érzékenyen ügyeltem arra, hogy ha ígéretet tettem valakinek, hogy ekkor meg ekkor itt vagy ott leszek, legyen az főpap vagy szolgáló, akinek az ígéretet tettem, legyen az fontos tanácskozás vagy felületes találkozás minden fontosság nélkül: ha egyszer ígéretet tettem, hogy ott leszek, akkor ott is vagyok, nem csak idejében, de öt perccel előbb. Mert Nagypámnak igaza volt: az idő, amit mástól elrabolunk azzal, hogy megvárakoztatjuk, nem pótolható soha semmivel.

- A szó az ember legnagyobb kincse az idő mellett - mondta volt többször is, ahogy ott ültünk a borizúalma fa alatt a kispadon - aki oktalanságra pazarolja, Istent gyalázza ezzel. Mert Isten azért adta a szót, hogy gondolatainkat közölni tudjuk egymással, hogy megértsük egymást és a világ békességét szolgáljuk ezzel. A baj az, hogy elfogultság irányítja ma az emberi világot és nem a jóakarát. Márpedig az elfogultság gyűlöletet virágoztat és pusztulást terem, akár csak a nadragulya gyökere, a gyűlölet pedig eltöröl mindent erről a földről, amit emberi szív és elme évszázadokon át alkotott...

Hétesztendő voltam, amikor ezeket mondta, s azon a napon indult Apám a kilences huszárok egyenruhájában a háborúba. Még ma is látom, ahogy ott ült a kispadon, ősz szakállával, egyenes derékkel, gácsértollas kopott vadászkalapjával a fején, és mondta súlyos, lassú szavakkal:

- Bizony, tartsd észben mindég: a szó az ember legnagyobb kincse. Gazdálkodj vele okosan. Nem fecsegésre való, nem is átkozódásra. Ne halljam a szádból, hogy „a fene egyen meg” mert ez azt jelenti, hogy rákos betegséggel kívánod valakinek a halálát. Amikor haragszol, tartsd féken a szádat és gondoldj arra, hogy Isten teremtett mindent és mindenkit, és Istent átkozza, aki átkozódik . . .

Drága jó Nagypám! Mindent, amit az életről és az emberekről, mindazt, amit az emberi élet igazságairól tudok, tőle tanultam. Lám csak, átléptem már én is a nyolcvanra, akár csak ő annak idején, amikor ott ültünk kettesben a mezőházi zsindefődeles kúria megett a borizúalma fa alatt, ahol Nagypám húzódt meg öregkorában, miután Nagypám nélkül maradt. De még ma is olyan tisztán hallom a hangját, mintha csak itt állna mellettem:

- Jóindulat helyett elfogultság vezeti az embereket, és az elfogultság gyűlöletet terem, a gyűlölet pedig pusztulást hoz magával...

Drága jó Nagypám. Hálát adok az Úristennek, hogy szavainak igazságát csak részben élte meg. Erdély pusztulásának csak a kezdetét látta. A mezőházi oláhok tisztelték benne az igazságos magyar urat, aki halála napjáig igyekezett bölcsen használni a szót, s mondani mindenkinek, az ördög útját járja ma a világ!

De egyebet is tanultam Nagypámtól, amiért egy életen át hálás voltam neki. Kilencéves lehettem, amikor az iskolában egy nagyobb fiú belém kötött, és mivel gyöngébb voltam, rendszeresen üldözött, annyira, hogy elment minden kedvem az iskolától. Azzal kezdődött, hogy parolát nyújtott, s mikor elfogadtam kinyújtott kezét, úgy megszorította a kezemet, hogy sajogtak utána a csontjaim fél napig. Egy idő múlva Nagypám észrevette, hogy valami baj van az iskola körül s amikor megkérdezte az okát, elpanaszoltam neki mindent. Figyelmesen végighallgatott, s utána nem asszonymódra vigasztalt, hanem megtapogatta karjaimat és megcsóválta a fejét.

- Itt van a baj - állapította meg -, izmot kell rakjunk ezekre a csontokra!

Aztán bevezetett a svéd torna titkaiba. Először lefeküdt a padlóra és ujjaira

Támaszkodva fölnyomta magát néhányszor.

- Te próbáld meg - mondta.

Megpróbáltam, de csak egyszer sikerült felnyomnom magam, nagy nehezen.

- Márpedig ezt gyakorolnod kell - adta ki a parancsot -, legalább tízszer minden reggel és tízszer minden este. De napközben is, ahányszor csak időt tudsz szakítani magadnak.

Egyéb gyakorlatokra is megtanított, végül pedig így szólt:

- Ami pedig a kézfogást illeti, azt még az iskolapadban is gyakorolhatod, s máshol is.

- Ide nézz!

Azzal kinyitotta a markát és bezárta. Kinyitotta, bezárta.

- Ennyi az egész - mondta s belemosolygott a szakállába -, nem nagy dolog. Látod ezt az izmot itt a kezemen, a hüvelyk- és a mutatóujj között? Tapogasd meg. Ugye milyen kemény? Meg a másik, itt hátul, az ököl végén. Ez a két izom szabályozza kéz szorítását, na meg ezek itt, a könyök alatt. Látod, hogyan

mozognak, amikor kinyitom s bezárom a kezemet? Gyakorlat dolga az egész. Ezt pedig gyakorolhatod egész nap. Útban az iskola felé, hazatérőben, a padban, amíg olvasol vagy figyelsz a tanító szavára. Végezheted az asztal alatt, nem látja senki. Fél év alatt olyan kézfogásod lesz, hogy feljajdul tőle bajkereső iskolatársad.

Igaza is volt Nagypámnak. Fél év se telt s amikor újra kinyújtotta felém gúnyolódva a kezét ellenségem az iskola folyosóján nem fordultam el tőle, hanem elfogadtam a kezét és úgy megszorítottam, hogy beleveresedett. Mikor pedig haragjában el akarta kapni a nyakamat a másik karjával, Nagypámtól tanult fogással megragadtam a csuklóját, csavartam egyet rajta, s magam is meglepődtem, amikor térdre esett. Attól kezdve békén hagyott.

A Nagypámtól tanult gyakorlatokat mai napig hűségesen végzem minden reggel és minden este, s még ma, vén fejjel is megállom a helyem szükség esetén, akárcsak Nagypám tette volt két évvel halála előtt.

Az ezerkilencszázharmincas évek derekán történt. Nagypám nyolcvanhetedik évébe lépett már akkor, de régi szokásához híven még minden vasárnap délután „udvart tartott” a mezőzáhi kis kúria tornácán. Ezen a napon is, templom és délebed után, jöttek föl hozzá a falubeliek a maguk gondjával-bajával, magyarok, oláhok; az öregúr pedig ott állt a tornác lépcsője fölött és fogadta a sorban állókat, egyiket a másik után. Egyiknek megdöglött a tehene és kölcsönre volt szüksége, hogy másikat vehessen. Nagypám előkotorta belső zsebéből a pénztárcáját, kiszámolta a pénzt, egy papírra fölírta az ember nevét meg az összeget.

- Amikor lesz pénzed, visszafizeted – ennyi volt az egész.

A következőnek beteg volt a gyereke, a harmadikat elhagyta a felesége, a negyediknek

Isten tudja, mi baja volt. Nagypámnak volt orvossága mindenre. Jánoskának, a lovászegénynek odakiáltott, hogy fogjon be a kordéba, és vigye be a beteg gyereket, anyjával együtt az orvoshoz. Annak, akit elhagyott a felesége azt tanácsolta, hogy menjen utána és ígérje meg, hogy nem veri többé. Egy megsántult ökor lábára adott egy kanálnyi „perui balzsamot”, ami kiszívja a kurta kígyó marásának mérgét, és így tovább. Mindenki, aki fölment vasárnap délután oda a tornác alá, megnyugodva ballagott haza.

Azon a bizonyos augusztus végi vasárnap délutánon, ha jól emlékszem, 1936-ban történt, én is ott ültem a tornác végiben s vártam, hogy befejezze Nagypám az udvartartást, s utána lekocsizzunk a buzsori nádas szélire, sárszalont és vadkacsát vadászni.

Abban az évben már érezni lehetett Erdélyben is az ébredező román nacionalizmus hatását, a magyarellenes hangulat terjedését, de a Mezőség eldugott falvaiban még csöndes volt minden.

A tornác alatti kisudvaron már csak négyen ácsorogtak, s egy ötödik a lépcső lábánál gondjait panasolta Nagypámnak, amikor zaj kerekedett a behajtó alatt. Valaki oláhul káromkodott, részeg hangon, s nyomban rá meg is jelent az orgonabokrok által szegélyezett kocsiúton egy nagydarab tüzös ember, bottal hadonászva s mögötte ott lihegett Jóska, a kocsis, meg Lajos, a kertész. Próbálták megállítani, de a részeg oláh két kézre kapta a fűtykőst.

- Aki kezét vet rám, agyonverem! – fogadkozott haragosan.

- Hagyjátok jönni! – kiáltott alá Nagypám a tornácra – szabad bejárása van itt mindenkinek, aki szót kíván váltani velem!

Így aztán félreálltak az útjából s jött is a nagy tüzös oláh, haragosan, botját lóbálva.

- Mit álltok ott román létetekre – támadt rá az ott várakozókra – mit könyörögtök hozzá? A magyarok ideje eltelt! Nincsenek többé grófok! Itt Nagyrománia van! Kotródjatok haza, mielőtt beverem a fejeteket! Ebben az országban nem koldul többé a román, hanem parancsol! Takarodjatok innen, szégyentelenekek!

- Hé! – szólt alá Nagypám a tornácra, románul – Az jön ide hozzám, aki akar! Én parancsolok itt, nem te!

- Parancsolsz, mi, kutya magyar? – hördült fel a részeg oláh és botját rázva lódult a tornác felé. – Kiverem én a parancsolást belőled, gróf úr!

Már ott volt a lépcső alatt, hosszú botját két kézre markolva. De ekkor már lábon voltam én is. Kézbe vettem a falnak támasztott serétes puskát. Csőre töltöttem. Csattant a fegyver zárja. Nagypám rám nézett. Rosszallás volt a szemében.

- Tedd le a fegyvert – mondta halkán, de keményen.

Aztán az előtte álló panaszos emberhez fordult, aki ijedten bámult a tüzösre. Magyar volt ő is.

- Állj félre az utamból – mondta Nagypám. Az ember sebesen oldalra sirült.

Nagyapám lelépett a részeg elé. – Hogy mersz idejönni részegen? – mordult az oláhra –. Takarodj haza Gligor, s ha kijózanodtál, visszajöhetsz.

A tüzös oláh arca elsötétült.

- Ez Románia! – ordította Nagyapám arcába – érted, ungar? Itt mi vagyunk az urak, nem te! Akkor jövünk és megyünk, amikor jólesik! Érted? Ha nem, megtanít ez a bot.

Mielőtt odaugorhattam volna, Nagyapám elkapta a fölemelt botot, kicsavarta a részeg ember markából s bedobta messzire a bokrok közé.

- Takarodj haza, részeg disznó – csattant rá az emberre –, mielőtt téged is a botod után hajítalak!

De akkorra már ott volt Jóska kocsis és Lajos, a kertész. Rávetették magukat a részeg emberre s az ott várakozókkal együtt vonszolták kifele az udvarról nagy kiabálás közepette. Nagyapám a lépcső végében álló megszeppent magyarhoz fordult.

- Na, miről is beszélünk? Igen, beteg a tehened, emlékszem már. Keverj egy kupica pálinkába fél marék reszelt fokhagymát s öntsd le a torkán. Férges a tehened, Ferenc, egyéb baja nincsen. A pálinkás fokhagyma kiűzi belőle. Eredj, ki a következő?

- Nagyapa – mondtam neki, amikor magunkra maradtunk – nem kellett volna lemenjen ahhoz a részeg oláhhhoz. Kítettük volna a szűrét gyorsan, csak egy szavába került volna.

Rám nézett.

- Románia vagy nem – mondta csöndesen – az én harcomat nem harcolhatja más, mert akkor már be is dughattok a föld alá.

Szeme rátévedt egy mázolt bádogcsuporra, amit a szolgáló feledhetett volt ott a tornác könyöklőjén. Érte nyúlt, kezébe vette. Ujjai rászorultak az edényre, s az edény horpadni kezdett. Mosoly bujkált a szakállában, amikor odanyújtotta nekem. A csupor nem volt többé csupor, csupán egy horpadt bádog.

Nagymama a konyha felé néző sarokszobát lakta s Nagyapám, akinek szállása volt Kolozsvárt is a Deák Ferenc utcai házban, oda rakodott le a Nagyanyám melletti szobába, amit azelőtt vendégszobának használtak. Még puskáit is ott tartotta, abban a szobában, hogy „kéznél legyenek”. Egy rézzel kivert, Amerikából hozatott golyós puskája volt, amit „winchester”-nek nevezett és ugyancsak winchester nevezetű sörösét puskája, amiből hat töltényt lehetett kilőni egymás után. Ezt azért tudom, mert évekkal később, Nagyapám engedélyével én magam is használtam azt a puskát, miután ő már abbahagyta a vadászatot.

De akkoriban, amikor ott élt velünk Szentgothárdon, ugyancsak nagy vadász volt.

Különösen az esti vadkacsahúzásokat kedvelte. Ilyenkor engem is magával vitt, Lord nevezetű foltos vizslájával együtt. Többnyire a nádas szélén álltunk föl a „kacsa-lesre” vagy a dombon lévő kukoricás szélén, különösen a „húzás” elején, amikor a kacsák még kiszálltak a környékbeli tarlókra hullott magot keresni.

Lám, átléptem már én is a nyolcvanat, akárcsak ő annak idején, amikor ott ültünk kettesben a vén borízualma fa alatt a mezőzáhi zsindelyes kúria megett. Ma is olyan tisztán hallom a hangját, mintha csak itt állna mellettem: „Jóindulat helyett elfogultság vezet az embereket s az elfogultság gyűlöletet terem. A gyűlölet pedig előbb-utóbb pusztulást hoz magával...”

Drága jó Nagyapám, akkor már Mezőzáhon élt, oda húzódott vissza Nagyanyám halála után, s hálát adok a Jóistennek, hogy szavainak igazságát csak részben élte meg. Úgy a román király emberei, mint a mezőségi oláhok tisztelték benne az igazságos magyar urat, aki halála napjáig igyekezett bölcsen használni a szót s mondta, mondta mindenkinek, akivel összehozta a sors, magyarnak, románnak egyformán, bármennyire is unták már a szavait: „Az ördög útját járja ma a világ, elfogultság diktálja a politikát és el is visz az ördög mindnyájzatokat...”!

Bizony, így is történt. S én, a megvénült unoka idekint a száműzetésben már csak annyit tehetek, hogy megőrzöm ennek a bölcs magyar nemzetes úrnak a tanítását, hogy el ne vesszen ebben az ember okozta zűrzavarban. Amit Isten és ember viszonyáról tudok, amit a jóindulat erejéről és az elfogultság átkáról tudok, amit az embernek embertársai felé irányuló elkötelezettségéről tudok, amit arról tudok, hogy mit jelent és mivel jár erdélyi magyarnak lenni: azt mind tőle tanultam, maréknyi, gyorsan múlt esztendőök során. Bár gonosz népek a sírját is eltüntették odahaza, nyomát is eltüntették: áldja meg emlékét az egy örök Isten.

Azért viharzik manapság ilyen szörnyűségesen a történelem szele, mert sok szemetet kell még elfújnia erről a földről, míg végre újra sziklát lel alatta!